

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INKLYUZIV TA'LIM

Boymirzayeva Shoxsanamxon Dilmurod qizi

Farg'ona viloyati Bog'dod tumani 6-sonli maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni tashkil etish, qonunchilik bazasi va amalga oshirilish yo'nalishlari ko'rib chiqildi. Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga teng imkoniyatlarni ta'minlash maqsadida davlat tomonidan qabul qilinyotgan normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv guruhlarni tashkil etishning tashkiliy-pedagogik sharoitlari o'rganildi. Tadqiqotda inklyuziv ta'limning mohiyati, tamoyillari va maqsadlari ochib berildi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga inklyuziv sharoitda ta'lim-tarbiya berish jarayonini samarali tashkil etishning ilmiy-metodik asoslari aniqlandi.*

Kalit so'zlar: *inklyuziv ta'lim, maktabgacha ta'lim tashkiloti, alohida ehtiyojli bolalar, teng imkoniyatlar, inklyuziv guruh, pedagog kadrlar, davlat siyosati, ta'lim-tarbiya jarayoni, maxsus pedagog, individual yondashuv.*

KIRISH

Hozirgi davrda jamiyat rivojlanishining muhim ko'rsatkichlaridan biri barcha bolalarga teng ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim tizimini qurish butun dunyo miqyosida davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Yurtimizda ham ushbu sohada keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmogda.

Maktabgacha ta'lim yosh bolaning shaxsi, aqliy va jismoniy rivojlanishi uchun muhim davr hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning kelgusi hayotga tayyorgarligi, jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy ko'nikmalari shakllanadi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, jumladan, inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining dolzarb masalalaridan biri sifatida belgilandi. Qabul qilingan qonun hujjatlari va davlat dasturlari ushbu yo'nalishda samarali ishlarni olib borishga qaratilgan.

Tadqiqotning maqsadi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni joriy etishning nazariy asoslari va amaliy jihatlarni ochib berishdan iborat.

ASOSIY QISM

Inklyuziv ta'lim tushunchasi bolalarning alohida ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ularga teng ta'lim olish sharoitini ta'minlashni anglatadi. Bu jarayon barcha bolalarga nisbatan kamsitishlarni yo'q qilish, teng munosabatda bo'lish bilan birga alohida ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun maxsus shart-sharoitlar yaratishni ko'zda tutadi.

Respublikamizda inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan keng qamrovli qonunchilik bazasi shakllantrildi. Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risidagi qonunda inklyuziv ta'lim va tarbiya bolalarning alohida ta'lim olishga bo'lgan ehtiyojlarini hamda

individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta’lim va tarbiya olishi uchun teng imkoniyatlarni ta’minlaydigan jarayon deb belgilandi.

Alohida ta’lim olish ehtiyojlari bo’lgan bolalar nogironligi bo’lganidan yoki bo’lmasligidan qat’iy nazar, oila, pedagoglar, mutaxassislar, jamiyat va davlatning alohida e’tiboriga muhtoj bo’lgan individual ehtiyojlarga ega bolalar hisoblanadi. Bu tushuncha keng qamrovli bo’lib, turli xil rivojlanish xususiyatlariga ega bolalarni qamrab oladi.

Inklyuziv ta’limning tamoyillari va maqsadlari

Inklyuziv ta’limning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat: inson qiymatining uning qobiliyatlari va yutuqlariga bog’liq emasligi, har bir insonning his qilish va fikrlash qobiliyatiga ega ekanligi, barcha bolalarning muloqot qilish va tinglash huquqiga egaligi, hamma odamlarning bir-biriga muhtoj ekanligi kabi tamoyillar asos qilib olindi.

Inklyuziv ta’limning asosiy maqsadi alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalar uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlarida maxsus vosita va metodlarni qo’llash orqali to’siqsiz moslashtirilgan ta’lim muhitini yaratish, ularning jamiyatga samarali moslashuvi hamda to’laqonli uyg’unlashuviga xizmat qiladigan sifatli ta’lim berishni ta’minlashdan iborat.

Maktabgacha ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’lim bolalarning ma’naviy, aqliy va jismoniy rivojlanishini mustahkamlash, alohida ehtiyojli bolalarni korreksiya qilish, zamonaviy inklyuziv ta’lim uchun sog’lom muhit yaratishni ko’zlaydi.

Pedagog kadrlar tayyorlash va malaka talablari

Maktabgacha ta’lim tashkiloti pedagogining kasbiy standarti tasdiqlandi. Ushbu standart pedagogning shaxsiy fazilatlarini, kasbiy bilim, ko’nikma va malakalariga qo’yiladigan minimal talablarni belgilaydi.

Pedagog xodimlar quyidagi vazifalarni bajarishlari talab qilinadi: ta’lim-tarbiya jarayonida bolaning rivojlanishini qo’llab-quvvatlash, inklyuziv ta’limni tashkil etishdagi mas’uliyatni anglash, interfa’ol metodlarni qo’llash, qiziquvchanglik va izlanishlarni rag’batlantirish, bolalar bilan bog’liq ijtimoiy munosabatlarda maktabgacha ta’lim tashkiloti, oila va mahalla hamkorligini yo’lga qo’yish.

Inklyuziv ta’limni samarali tashkil etish uchun maxsus pedagoglar tayyorlash zaruriyati belgilandi. Maxsus pedagoglar boshqa pedagoglar bilan birgalikda inklyuziv ta’lim guruhlarini tarbiyalanuvchilari bilan ishlash rejasini tuzadi va ularni guruhga uyg’unlashtiradi. Maxsus pedagoglar korreksion ta’limni olib boradi, mashg’ulotlarning mazmuni va metodlarini tanlaydi, alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarga korreksion-pedagogik, tibbiy yordam ko’rsatilishini muvofiqlashtiradi.

Inklyuziv ta’limni tashkil etishning amaliy jihatlari

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv guruhlarini tashkil etish uchun qator shart-sharoitlar yaratilishi zarur. Birinchidan, moddiy-texnik baza barcha bolalarning ehtiyojlarini qondirish darajasida bo’lishi kerak. Buni ta’minlash uchun maxsus jihozlar, o’quv qurollari va didaktik materiallar bilan ta’minlash zarur.

Ikkinchidan, pedagog kadrlarning malakasini doimiy ravishda oshirib borish talab etiladi. Tayanch maktabgacha ta’lim tashkilotlarida metodik mahorat kuni, barcha maktabgacha ta’lim tashkilotlarida metodik mahorat soati kabi shakllar joriy etildi.

Uchinchidan, oila va maktabgacha ta'lim tashkiloti o'rtasida uziy aloqa o'rnatilishi kerak. Ota-onalarga nogironligi bo'lgan bolani parvarishlash, oila sharoitida tarbiyalash va jamiyatga moslashtirish bo'yicha qo'llab-quvvatlash klublari orqali bilimlar beriladi.

To'rtinchidan, bolaning rivojlanish xaritasini yuritish amaliyoti joriy qilinadi. Bu har bir bolaga individual yondashuvni ta'minlash, uning rivojlanish xususiyatlarini aniqlash va tegishli korreksion-pedagogik choralarni ko'rish imkonini beradi.

Xalqaro tajriba va uning ahamiyati

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim barcha bolalar uchun foydali bo'lib, ta'lim natijalarini yaxshilashda katta imkoniyatlarni taqdim etadi. Turli mamlakatlarda inklyuziv ta'limni joriy etish orqali ta'lim sifati keskin yaxshilangan.

Inklyuziv ta'lim bolalarga yo'naltirilgan bo'lib, har bir bolaning, shu jumladan alohida ehtiyojlari bo'lgan bolalarning talablariga javob beradigan pedagogikani qo'llash orqali barcha bolalar uchun yaxshiroq ta'lim natijalarini ta'minlaydi.

Inklyuziv sharoitda bolalar xilma-xillikni anglashga, har bir inson turli kuchli va zaif tomonlarga ega ekanligini tushunishga o'rganadi. Bu esa kelgusida ularning ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'limning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati

Inklyuziv ta'lim jamiyatda tolerantlik va o'zaro hurmatni shakllantirishga xizmat qiladi. Bolalar erta yoshdanoq turli imkoniyatlarga ega tengdoshlari bilan birgalikda o'qish va o'ynash jarayonida ijtimoiy ko'nikmalarni egallaydi. Bu jarayon bolalarda empati, hamjihatlik va boshqalarga yordam berish kayfiyatini shakllantiradi.

Inklyuziv muhit barcha bolalar uchun qulay bo'lib, unda har bir bola o'zining individual xususiyatlariga qaramay, qabul qilinadi va qadrlanadi. Bunday muhit bolalarda o'ziga ishonchni mustahkamlaydi va ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni amalga oshirish jarayonida pedagoglar bolalarda o'zaro yordam berish, hamkorlik qilish, turli vaziyatlarda murosaga kelish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bu ko'nikmalar bolalarning kelajakdagi hayotida muhim rol o'ynaydi.

Oilalar bilan hamkorlik

Inklyuziv ta'limning muhim qismi oilalar bilan yaqin hamkorlik qilishdir. Ota-onalar o'z farzandlarining rivojlanish jarayonida faol ishtirok etishlari zarur. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari ota-onalar uchun turli shaklda mashg'ulotlar, maslahatlashuvlar va seminarlar tashkil etadi.

Oilalarga bolalarning rivojlanish xususiyatlari, ularning ehtiyojlari va qanday yordam berish kerakligi haqida to'liq ma'lumotlar beriladi. Ota-onalar maxsus pedagoglar va psixologlar bilan doimiy aloqada bo'lib, o'z farzandlarining rivojlanishi haqida xabardor bo'ladilar.

Oila a'zolarini inklyuziv jarayonga jalb etish bolaning muvaffaqiyatiga muhim ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalar uyda ham bolalar bilan maxsus mashqlar bajarishlari, pedagoglarning tavsiyalariga amal qilishlari zarur.

Baholash va monitoring tizimi

Inklyuziv guruhlarda tarbiyalanayotgan bolalarning rivojlanishini baholash maxsus yondashuvlarni talab etadi. Baholash jarayoni doimo kuzatuv, pedagogik diagnostika va tahlil asosida amalga oshiriladi. Har bir bola uchun individual rivojlanish dasturi ishlab chiqiladi.

Bolalarning yutuqlari va rivojlanish dinamikasi doimiy ravishda kuzatiladi. Bunda standart testlar va baholash usullari bilan bir qatorda, maxsus moslashtirilgan diagnostika vositalari qo'llaniladi. Baholash natijalariga ko'ra ta'lim dasturi va metodlar o'zgartiriladi.

Monitoring tizimi inklyuziv ta'lim sifatini ta'minlashning muhim vositasi hisoblanadi. Monitoring orqali ta'lim jarayonining barcha bosqichlari tahlil qilinadi, kamchiliklar aniqlanadi va ularni bartaraf etish choralari ishlab chiqiladi.

XULOSA

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni joriy etish zamonaviy pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'lim barcha bolalar, jumladan alohida ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi va ularning jamiyatga to'laqonli moslashuviga yordam beradi.

Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati bir qancha omillarga bog'liq: moddiy-texnik bazaning yetarli darajada bo'lishi, pedagog kadrlarning yuqori malakasi, oilalar bilan samarali hamkorlik, monitoring va baholash tizimining to'g'ri tashkil etilishi. Ushbu omillarning barcha birgalikda ta'minlangandagina inklyuziv ta'lim o'z maqsadlariga erisha oladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim nafaqat alohida ehtiyojli bolalar, balki barcha bolalar uchun foydalidir. Inklyuziv muhitda tarbiyalangan bolalar kelajakda tolerant, mehribon va boshqalarga yordam berishga tayyor fuqarolar bo'lib voyaga yetadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish davom ettirilishi zarur. Pedagoglar malakasini oshirish, yangi metodik materiallarni yaratish, oilalarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, xalqaro tajribani o'rganish va amaliyotga tatbiq etish kabi vazifalar oldimizda turibdi.

Inklyuziv ta'lim - bu faqat ta'lim tizimining o'zgarishi emas, balki butun jamiyatning o'zgarishi jarayonidir. Ushbu jarayon orqali biz insonparvar, adolatli va hamma uchun ochiq jamiyat qurishga hissa qo'shamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayeva S.N. Maktabgacha ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni tashkil etish. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2023. - 156 bet.
2. Boltayev M.X., Rahmonova D.A. Alohida ehtiyojli bolalar bilan ishlash pedagogikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2024. - 234 bet.
3. Islamov Q.I. Maktabgacha ta'limda zamonaviy yondashuvlar. - Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023. - 189 bet.
4. Karimova N.S. Inklyuziv ta'lim: nazariya va amaliyot. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024. - 267 bet.

5. Mahmudova G.T. Bolalar psixologiyasi va rivojlanish xususiyatlari. - Toshkent: Sharq, 2023. - 312 bet.
6. Normatov U.A., Shodiyev J.Sh. Maktabgacha ta'lim tizimini isloh qilish yo'llari. - Buxoro: Buxoro davlat universiteti, 2024. - 198 bet.
7. Ortiqova M.Y. Maxsus pedagogika asoslari. - Toshkent: Fan, 2023. - 289 bet.
8. Rasulov A.B. Inklyuziv ta'limda innovatsion texnologiyalar. - Andijon: AnDPI nashriyoti, 2024. - 176 bet.
9. Sulaymonova Z.R. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2023. - 345 bet.
10. Toshmatov O'.T., Yusupova L.N. Ta'limda individual yondashuv. - Namangan: NamDU nashriyoti, 2024. - 223 bet.
11. Xolmatova S.X. Oila va maktabgacha ta'lim muassasasi hamkorligi. - Toshkent: Universitet, 2023. - 167 bet.
12. Yo'ldoshev J.G. Pedagogik texnologiyalar va ularning qo'llanilishi. - Farg'ona: FarDU nashriyoti, 2024. - 298 bet.